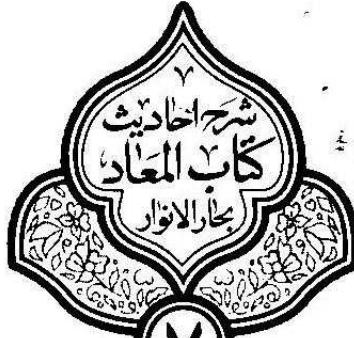

مصطفیٰ

..... شرح محشر .....
.....

محمد رضا اعابندینی

تحقیق و نگارش: موسسہ مطالعات اسلامیہ روسے
مسجد مہدی اکرمی، مہران معدنی پور

سرشناسه: عابدینی، محمدرضا، ۱۳۴۰ - عنوان قراردادی: بحارالانوار، فائسی، برگزیده، شرح، عنوان و نام پدیدآور: تا ابد زندگی؛ شرح احادیث کتاب المعاد بحارالانوار/محمدرضا عابدینی؛ تحقیق و نگارش موسسه مطالعات اسلامی رواسی؛ سید مهدی اکرمی، مهتران معدنی پور، مشخصات نشر: قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف، مشخصات ظاهری: ج ۷ شابک: ۹-۵۷۲-۴۴۱-۶۰۰-۹۷۸ وضعیت فهرست نویسی: فیبا عنوان دیگر: شرح احادیث کتاب المعاد بحارالانوار، موضوع: مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، ۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ق، بحارالانوار-- نقد و تفسیر موضوع: احادیث شیعه -- قرن ۱۱ -- نقد و تفسیر Criticism, interpretation, etc -- Texts -- Hadith (Shiites)، شناسه افزوده: مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، ۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ق، بحارالانوار، برگزیده، شرح، شناسه افزوده: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف رده بندی کنگره: BPI۳۵ رده بندی دیویی: ۲۹۷/۲۱۲ شماره کتابشناسی ملی: ۹۳۷۴۹۷۲

تا ابد زندگی

شرح محشر ۱

■ مؤلف: **محمدرضا عابدینی** - تحقیق و نگارش: مؤسسه مطالعات اسلامی رواسی
 سید مهدی اکرمی، مهتران معدنی پور، صفحه آرایی: حسین قاسمیان - طراح جلد:
 جعفر پیشه (صریر) ■ ناشر: دفتر نشر معارف ■ نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۳
 تیراژ: ۱۰۰۰ جلد ■ شابک: ۹-۵۷۲-۴۴۱-۶۰۰-۹۷۸ ■ قیمت: ۲۰۰،۰۰۰ تومان

دفتر نشر معارف قم، خیابان شهدا، کوچه ۳۲، شماره ۱۲، تلفن و نمابر: ۰۲۵-۲۷۷۴۰۰۰۴

مؤسسه تمحیص: قم، خیابان سمیه، کوچه ۱۱، پلاک ۱۱، تلفن: ۰۲۵-۳۲۵۰۳۲۰

مدیریت پخش (مرکزی) قم، شرکت بانوق کتاب، تلفکس: ۰۲۵-۳۱۰۷۷

مراکز پخش

- اراک: ۰۸۶-۳۲۲۲۹۰۲۸ ■ اردبیل: ۰۹۱۴-۳۴۷۷۸۲۳ ■ اصفهان: ۰۹۱۳-۸۰۳۵۰۹۸ ■ اهواز: ۰۶۱-۲۲۲۳۸۰۰۰
- بابل: ۰۱۱-۳۵۳۰۳۳۵۵ ■ بجنورد: ۰۵۸-۳۲۲۵۶۷۲۱ ■ بردسکن: ۰۵۱-۵۵۴۳۰۱۷۱ ■ بندرعباس: ۰۷۶-۳۳۶۱۷۵۵۷
- بیرجند: ۰۵۶-۲۷۴۵۸۵۱۷ ■ تربت حیدریه: ۰۵۱-۵۷۲۸۶۵۰۰ ■ تهران: ۰۲۱-۸۸۹۱۱۲۱۷ ■ دهبشت: ۰۹۲۱-۷۴۴۴۱۷
- درشت: ۰۱۳-۳۲۲۳۴۵۶۹ ■ زاهدان: ۰۵۴-۳۲۲۲۸۸۷۹ ■ زنجان: ۰۲۴-۳۳۳۶۶۴۲۵ ■ ساری: ۰۱۱-۳۲۲۵۴۰۲۰
- سبزوار: ۰۵۱-۴۴۲۲۰۰۴ ■ سمنان: ۰۲۳-۳۳۴۵۳۷۱۱ ■ شهرکرد: ۰۲۸-۳۲۲۵۰۰۴ ■ شیراز: ۰۷۱-۲۲۲۴۴۶۱۴
- قزوین: ۰۲۸-۳۲۲۴۰۰۷۶ ■ قم: ۰۲۵-۳۲۷۳۵۰۰۳ ■ کازرون: ۰۹۱۷-۶۸۱۳۰۸۲ ■ کرمان: ۰۳۴-۳۲۲۳۱۶۶۶
- کرمانشاه: ۰۸۲-۳۲۲۲۸۴۱۱ ■ کرگان: ۰۱۷-۳۲۲۲۷۸۸۰ ■ مشهد: ۰۵۱-۲۲۵۷۵۹۶۳ ■ ملایر: ۰۸۱-۳۳۳۵۱۲۷۶
- مهاباد: ۰۹۱۷-۴۱۷۲۴۲۰ ■ نوری ریفر: ۰۷۱-۵۳۲۸۲۷۶۰ ■ یاسوج: ۰۷۴-۳۳۲۲۸۶۲۲ ■ یزد: ۰۳۵-۳۲۲۴۲۵۰۰

www.nashremaaref.ir - E-mail: info@nashremaaref.ir

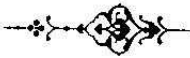
NashreMaaref_Official

www.Tamhis.ir

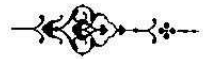
ta_abad_zendegi

کلیه حقوق برای موسسه مطالعات اسلامی رواسی محفوظ است.

فهرست

۱۷.....	مقدمه
۲۳.....	پیشگفتار

www.kotab.ir

کتاب المعاد

باب ۳:

إثبات العشر و کیفیتہ و کفر من انکرہ

۲۹.....	※ جلسه اول
۲۹.....	مقدمه
۲۹.....	مبحث معاد در بحار الأنوار
۳۰.....	روش بحث در توجه روایی به مباحث معاد
۳۰.....	اهمیت بحث معاد
۳۲.....	قوای شیطان و آدم در مقابل یکدیگر
۳۵.....	روایت اول
۳۵.....	باران بین دو نفخه
۳۷.....	تأثیر اراده‌های فردی و جمعی در نظام عالم
۳۹.....	روایت دوم

۱۸۹.....	راهبری امیرالمؤمنین علیه السلام به سوی بهشت
۱۹۰.....	رابطه ایمان و عمل صالح
۱۹۱.....	مرگ، مصحح نسبت‌ها
۱۹۲.....	تمام شدن دنیا با مرگ
۱۹۴.....	احراز آخرت به وسیله دنیا
۱۹۵.....	مضمار بودن دنیا برای انسان
۱۹۶.....	نار تطهیری و نار خلود بعد از مرگ
۱۹۸.....	جایگاه قرآن در فتنه‌ها
۱۹۹.....	روایت سی و یکم
۲۰۰.....	تشابه خواب با مرگ
۲۰۱.....	تشابه بیدار شدن با بعثت
۲۰۱.....	حقیقت کثرات در نزد خداوند

باب ۴:

أَسْمَاءُ الْقِيَامَةِ وَالْيَوْمِ الَّذِي تَقُومُ فِيهِ وَأَنَّهُ لَا يَعْلَمُ وَقْتَهَا إِلَّا اللَّهُ

۲۰۷.....	✽ جلسه اول
۲۰۷.....	مقدمه
۲۰۷.....	نحوه صحبت خداوند با انسان
۲۱۰.....	عدم توقف ارتباط با بیرون، بر فهم آن
۲۱۳.....	راهکار عبور از حجاب‌ها و نتیجه آن
۲۱۵.....	قیامت، ظرف بروز وجود جمعی انسان
۲۱۶.....	نحوه اثرگذاری آیندگان در پیشینیان
۲۱۷.....	تفاوت شهود مؤمن و کافر از وجود جمعی
۲۱۹.....	چگونگی و چیستی تبری
۲۲۰.....	ثمره تحقق وجود جمعی انسان
۲۲۱.....	میزان تأثیر مجموعه اعمال بر جهت‌گیری ما
۲۲۳.....	نقش اختیار در کنار تأثیر اعمال سابق
۲۲۴.....	تأثیر هر عمل در کل نظام وجود
۲۲۵.....	شراکت سنت‌گذار در گناه تابع آن سنت

۲۲۶	نتیجه رضایت به فعل و گناه پس از ظهور
۲۲۸	ملاک فردی یا اجتماعی شدن گناه
۲۲۹	روایت اول
۲۳۰	حقیقت مکان و زمان در برزخ
۲۳۱	ترس موجودات از اقامه قیامت در جمعه
۲۳۲	نسبت میان موجودات با انسان و انسان کامل
۲۳۴	تبعیت ملک از انسان در زمان مندی
۲۳۵	مبدئیت خزائن الهی
۲۳۵	کیفیت وحدت افق‌ها در ظهور
۲۳۸	روایت دوم
۲۳۸	نقش روز جمعه در تحقق وجود جمعی
۲۳۹	اهمیت ارتباط با حقایق غیبی
۲۴۱	جلسه دوم
۲۴۱	مقدمه
۲۴۱	حقیقت اسماء قیامت
۲۴۳	جنبه معرفتی و هدایتی اسماء قیامت
۲۴۴	شیوه مرتبط شدن با اسماء قیامت
۲۴۵	روایت سوم
۲۴۵	ارتباط قیامت با ظهور
۲۴۶	روایت چهارم
۲۴۷	ارتباط جمعه با اجتماع مردم در قیامت
۲۴۸	سازگاری حشر فردی با اجتماع مردم در قیامت
۲۵۰	حقیقت شاهد و مشهود
۲۵۳	جلسه سوم
۲۵۳	مقدمه
۲۵۳	حقیقت روز جمعه
۲۵۵	ارتباط جمعه دنیا با جمعه میثاق
۲۵۹	باطن اعمال روز جمعه
۲۶۰	اهمیت مراقبه در روز جمعه

۲۶۲.....	روایت پنجم.....
۲۶۳.....	معنای یوم التّلاق.....
۲۶۷.....	معنای یوم التّناد.....
۲۶۹.....	معنای یوم التّغابن.....
۲۷۲.....	معنای یوم الحسرة.....
۲۷۳.....	یوم الحسرة برای مؤمن و کافر.....
۲۷۴.....	حقیقت موت.....
۲۷۵.....	حقیقت واحده بودن اسماء قیامت.....
۲۷۶.....	روایت ششم.....
۲۷۷.....	روایت هفتم.....
۲۷۷.....	روایت هشتم.....
۲۷۸.....	روایت نهم.....
۲۷۸.....	اقوال راجع به شاهد و مشهود و موعود.....
۲۸۱.....	❁ جلسه چهارم.....
۲۸۱.....	مقدمه.....
۲۸۱.....	حقیقت واحد اسماء قیامت.....
۲۸۲.....	حقیقت واحد مواقف قیامت.....
۲۸۵.....	روایت دهم.....
۲۸۶.....	حقیقت اجتماع مردم در قیامت.....
۲۸۸.....	کیفیت برانگیخته شدن مردگان.....
۲۹۱.....	ضرورت توجه به محکم و متشابه.....
۲۹۲.....	محکم و متشابه در نظام اعمال.....
۲۹۳.....	عدم اقاله گناهان یا فدیة در قیامت.....
۲۹۴.....	انتقال اعمال در قیامت.....
۲۹۵.....	سدّ باب عمل در قیامت.....
۲۹۶.....	حضور همه اعمال در جان انسان.....
۲۹۷.....	راه مقابله با رسوخ گناه در جان.....
۲۹۹.....	روایت دوازدهم.....
۲۹۹.....	تحقق قیامت و ظهور در جمعه.....

۳۰۰.....	روایت سیزدهم
۳۰۱.....	مراتب سه‌گانه حقیقت قیامت
۳۰۳.....	اوصاف سعید بن مسیب
۳۰۵.....	* فهرست اجمالی
۳۰۹.....	* منابع و مأخذ

مقدمه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي تجلي بذاته و الصلوة علی شواهد صفاته و مظاهر تجلیاته سیما سید الکونین و جامع المرتبتین و قائد النشاطین و خلاصة العالمین محمد المصطفی و آله و ذریته مرآتی صفاته العلیا و شواهد اسمائه الحسنی صلوة توازی حق إرشادهم و تکافی جزاء إحسانهم و إرفادهم. همه هستی از خزائن الهی نازل و لباس تقدیرات را به تن پوشانده: «وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ»^۱ و در حدود و تعینات مخفی می شود.

انسان به عنوان خلیفه الهی، حامل امانت خدا و مظهر همه اسماء الهی است و همه ملائکه در خدمت او قرار گرفته و بر او سجده کردند و شیطان از امر الهی به سجده سرپیچی کرد؛ «فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ إِلَّا ابْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ»^۲. تقدیر انسان، در مسیر خلقت، آمدن به دنیا و محدود شدن به همه حدود و تعینات عوالم وجود بود.

«لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ * ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ»^۳.

عالم وجود در بازگشت به سوی خداوند باید از این حدود و تعینات جدا گشته و مرحله

۱. حجر (۱۵)، ۲۱. دو هیچ چیز نیست مگر آنکه گنجینه‌های آن نزد ماست، و ما آن را جز به اندازه‌ای معین فرو نمی فرستیم.

۲. ص (۳۷)، ۷۳-۷۴. پس همه فرشتگان یکسره سجده کردند. مگر ابلیس [که] تکبر نمود و از کافران شد.

۳. تین (۹۵)، ۴-۵. «به راستی انسان را در نیچوترین اعتدال آفریدیم. سپس او را به پست‌ترین [مراتب] پستی بازگردانیدیم».

گرانبهای او نیست بلکه بهشت هم قیمت بدن او می باشد و خود او ارزشمندتر از حتی بهشت عظیم نعمات الهی است. انسان سزاوار بیداری و حیاتی است که فقط اسماء الهی او را سیراب می کند و لقای الهی آرامش وجود اوست.

در پایان نکاتی قابل ذکر است:

۱. روایات معاد به صورت تفصیلی در کتاب بحار الأنوار علامه مجلسی رحمته الله علیه جلد های ششم و هفتم و هشتم وارد شده است که در سال ۸۵ با تقاضای جمعی از دوستان مباحثه اش آغاز شد و تا سال ۹۳ ادامه پیدا کرد که جلسات حشر و زیارت روایات اهل بیت علیهم السلام در ابواب موت و معاد بود که قرار بود بیشتر جنبه اخلاقی و عملی داشته باشد.

به برکت همین روایت خوانی هفتگی که به صورت متفرق توسط دوستان مختلفی ضبط شده بود، توسط دوستان محقق از مدرسه علمیه مشکاة جمع آوری شده و پیاده و منظم شد و با صرف وقت بسیار و همت مثال زدنی، محصولات مختلفی از آن قابل برداشت شد که جامع ترین آن همین مجموعه است که به صورت سلسله وار درس ها و طبق نظم روایات بحار تدوین شده که در ابواب موت و معاد آماده نشر است.

بر خود لازم می دانم که از زحمات های بسیار زیاد دوستان محقق مشتاق روایات مدرسه مشکاة بالخصوص آقایان حجج اسلام علیزاده، مفیدی، حاجی پور، معدنی پور، اکرمی، امیرزرگر و دیگر دوستانی که در تنظیم این اثر کوشا بودند کمال تشکر را داشته و آرزوی معاد باوری برای خود و همه مؤمنین را از کلمات نورانی حضرات معصومین علیهم السلام داریم.

۲. سیر بحث در مجلدات مختلف، مطابق سیری است که علامه مجلسی رحمته الله علیه در کتاب شریف بحار الأنوار طی کرده اند. ایشان ابتدا در ۱۰ باب به روایات ابواب موت پرداخته و سپس در ۲۸ باب، روایات ابواب معاد را ذکر کرده اند.

به همین جهت ۱۰ باب روایات ابواب موت در ۵ جلد تدوین شد که تحت عناوین: «۱. تولدی دیگر؛ ۲. تطهیر جان؛ ۳. لحظه دیدار؛ ۴. حیات برزخی؛ ۵. حیات برزخی ۲» به صورت یک بسته عرضه می شود و با استعانت از خدای سبحان ابواب ۲۸ گانه معاد هم در این مجلدات به صورت بسته دوم عرضه می شود.

۳. فاصله طولانی چندساله بین مباحث، گاهی لزوم تکرار بعضی از بحث ها را به دنبال داشته و البته تلاش شد که تکرار مخل نباشد و گفتاری بودن کلمات تا حدودی اصلاح

شود ولی سعی شده قالب کتاب به صورت گفتاری و درسی و تابع نظم روایات کتاب بحار الأنوار باشد.

۴. از زحمت‌ها و همکاری مدیریت محترم مدرسه مشکات علی بن موسی الرضا علیه السلام حجت الاسلام و المسلمین قاسمیان و طلاب فاضل و محقق تشکر وافر داشته و همچنین از مسئولین دفتر نشر معارف بالخصوص جناب آقای پیرمردیان در استقبال از موضوع و اقدام و تشویق برای نشر، کمال سپاس را داریم.

از خداوند متعال می‌خواهیم، همه دوستان را در نشر و ترویج فرهنگ اهل بیت علیهم السلام و بالخصوص در بحث معادباوری که از مسائل بسیار تاثیرگذار در نظام فردی و اجتماعی نیاز مبرم امروز جهان است بیش از پیش موفق گرداند.

امیدواریم هرگونه قصور و کمبودی در این کتاب مشاهده کردید، ما را از نقد مشفقانه خویش محروم نفرمایید.

خداوندا! با فقر و گدایی به پیشگاه عزت و عنایت تو و به آستان ولایت مقربان درگاهت آمدم. بدین درگاه بارمان ده و کاسه گدایی ما را از جام رحمانیت و رحیمیت خویش، لبریز کن!

امین یا رب العالمین

محمد رضا عابدینی - قم مقدس

سالروز ولادت پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و ولادت رئیس مذهب امام صادق علیه السلام

۱۷ ربیع الاول/ ۱۴۴۵ - ۱۱ مهر/ ۱۴۰۲